

В. Д. Фучеджікандидат юридичних наук,
доцент кафедри психології
Одеський національний медичний університет**І. Н. Аванесова**студент кафедри психології
Одеський національний медичний університет**А. А. Ключко**студент кафедри психології
Одеський національний медичний університет

ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗУМІННЯ НЕВЕРБАЛЬНОГО СПІЛКУВАННЯ В ПОВСЯКДЕННОМУ ЖИТТІ

У статті визначена важливість проблеми розуміння невербального спілкування в повсякденному житті. Проаналізовані характерні особливості спілкування, спосіб тлумачення, використання в процесі такого тлумачення різних методів розуміння жестів і міміки обличчя (на прикладі текстів Ж. Месенжер та І. Бехталь). Виявлено й обґрунтовано необхідність спільного використання методів невербального спілкування в процесі пояснювання. На основі проведеного дослідження автором пропонується виділити спосіб трактування жестів, дається їх визначення, формуються основні характеристики розуміння міміки.

Ключові слова: спілкування, невербальне спілкування, вербальне спілкування.

Постановка проблеми. Проблематика роботи визначається тим, що вона спрямована на поповнення знань про невербальну взаємодію між людьми, а для фахівців у галузі практичної психології та лікарів це надзвичайно важливо, адже вони повинні вміти керувати не тільки своєю невербальною мовою, але й розуміти невербальну мову людини, яка потребує психологічної допомоги, для досягнення бажаного результату.

Проблеми невербальної комунікації привертають особливу увагу вчених, оскільки вивчення поведінки людей допомагає краще зрозуміти інших, зрозуміти самих себе й на основі отриманих даних зробити свій образ найбільш привабливим.

Найбільш впливовою роботою в дослідженнях проблеми мови тіла початку ХХ століття була робота Ч. Дарвіна «Вираження емоцій у людей і у тварин» (1872 р.), у якій науковець описав поведінку тварин за допомогою поведінкових невербальних проявів. Багато ідей Ч. Дарвіна і його спостереження визнані сьогодні дослідниками всього світу. Із того часу вченими були виявлені й зареєстровані понад 1000 невербальних знаків і сигналів.

Невербальна комунікація в минулому сторіччі привернула увагу насамперед учених у галузі соціальної та загальної психології (В.А. Лабунська, К.В. Судаков та ін.). Пізніше до вивчення проблем невербальної комунікації звертаються психолінгвісти та лінгвісти (С.В. Воронін, І.М. Горєлов,

Г.В. Колшанський та ін.), на основі їхніх робіт нами вивчалися різні засоби невербальної комунікації й розроблялися їх можливі класифікації.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження та розкриття сутності розуміння невербального спілкування. Дослідження включало в себе вивчення теоретико-методологічної літератури щодо проблеми невербального спілкування, а також були підібрані експериментально-дослідницькі методики, виходячи з цілі та завдань дослідження, а саме: тест Ж. Месенжера, що спрямований на виявлення невербального спілкування в професійній діяльності, методика І.Г. Бехталь «Невербальне спілкування в повсякденному житті».

Вклад основного матеріалу. Спілкування – складний багатоплановий процес устанавлення та розвитку контактів і зв'язків між людьми, породжуваний потребами спільної діяльності, що включає в себе обмін інформацією та вироблення єдиної стратегії взаємодії. Цей процес зазвичай включений у практичну взаємодію людей (спільна праця, учення, колективна гра й т. п.) і забезпечує планування, здійснення й контроль їх діяльності.

Якщо відносини визначаються через поняття зв'язку, то спілкування розуміють як процес взаємодії людини з людиною, який здійснюється за допомогою засобів мовного й немовного впливу й переслідує мету досягнення змін у пізнавальній, мотиваційній, емоційній і поведінковій сферах

осіб, які беруть участь у спілкуванні. У ході спілкування його учасники обмінюються не тільки своїми фізичними діями чи продуктами, результатами праці, а й думками, намірами, ідеями, переживаннями й т. д. Проблема людини знаходиться в центрі уваги всіх аспектів спілкування. Захоплення лише інструментальною стороною останнього може нівелювати його духовну (людську) сутність і привести до спрощеного трактування спілкування як інформаційно-комунікативної діяльності. При неминучому науково-аналітичному розчленуванні спілкування на складові елементи важливо не втрачати в них людину як духовну й активну силу, що перетворює в цьому процесі себе й інших.

Відомо, що спілкування зазвичай проявляється в єдності п'яти його сторін: міжособистісної, когнітивної, комунікативно-інформаційної, емотивної й когнітивної [3, с. 158].

За своєю структурою комунікація, або спілкування, поділяється на два основні типи. Перший тип – це вербальне спілкування, а другий – це невербальне спілкування. Вербальне спілкування – використання звуків і мови, щоб передати повідомлення. Воно служить у якості транспортного засобу для вираження бажань, ідей і концепцій і є життєво важливим для процесів навчання й викладання. У поєднанні з невербальними формами спілкування вербальна комунікація виступає в якості основного інструмента для вираження між двома чи більше людьми.

На думку Р.М. Краусс, знаки й символи є основними сигналами, які становлять вербальну комунікацію. Слова виступають у якості символів,

а реакцію на слова ми можемо спостерігати через невербальні реакції, зокрема тон голосу, червоніння, вираз обличчя тощо [1, с. 89].

Хоча всі види спілкування самі по собі є чисто людським феноменом, який дозволяє зрозуміти іншу людину більш точно, ніж методи комунікації інших істот, але невербальні сигнали можуть дати підказки та додаткову інформацію про людину, з якою ви спілкуєтеся. Також невербальні комунікації іншими словами можна назвати мовою тіла.

Таким чином, дослідження та розкриття сутності розуміння невербального спілкування, а також об'єднання в сукупний образ комунікації як такої, що містить як вербальне, так і невербальне спілкування, допоможе більш детально зрозуміти людину. Для дослідження було обрано дві методики, які б могли дослідити розуміння та готовність студентів на практиці та в повсякденному житті використовувати знання особливостей невербального спілкування, які були здобуті протягом життя та навчання для кращої адаптації в соціальних групах.

Перша методика, яка була використана в дослідженні, – методика Ж. Мессенжера, яка містить 8 тестових запитань, що мають 4–5 варіантів відповідей. Кожне з представлених у тесті запитань виділяє розуміння того жесту, який людина може бачити під час спілкування з іншою людиною в професійному та повсякденному житті. Під час проведення тесту дозволено користуватися всім, що респонденти вважають необхідним. На представленому нижче рисунку демонструються результати об'єднаних груп (студенти-медики та студенти-психологи).

За результатами, отриманими в ході тестування за методикою Ж. Мессенжера, можна зробити такі висновки: не було знайдено суттєвих відмінностей у розумінні невербальних сигналів (жестів) між студентами-медиками та психологами. Таким чином, незважаючи на специфіку роботи лікаря чи психолога, обидві ці професії знаходяться у сфері «людина – людина», що вказує нам на сукупний образ того, що сприйняття вербальної та невербальної комунікації знаходиться на одному рівні.

Другий тест, який був використаний нами в дослідженні, полягав у тому, щоб перевірити розуміння жестів і проявів емоцій у студентів. Сам тест був розроблений І. Бехталь, містить 10 тестових запитань у відкритій формі. У запитаннях необхідно вибрати один із 5–6 варіантів представлених відповідей.

Беручи до уваги отримані результати, можна зробити висновок про те, що незважаючи на специфіку роботи лікаря чи психолога, обидві ці професії знаходяться у сфері «людина – людина». Як

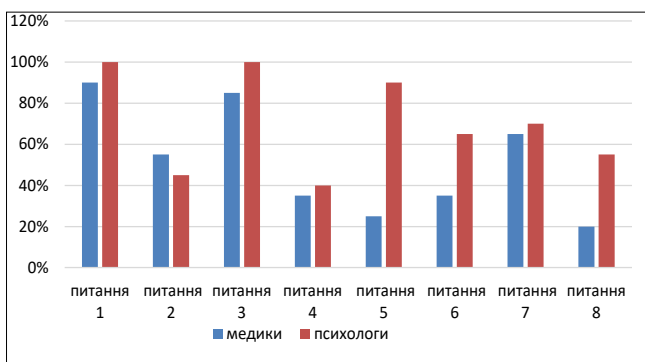

Рис. 1. Розуміння невербальної комунікації

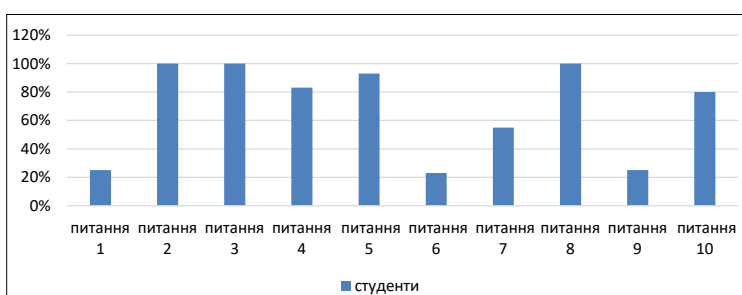

Рис. 2. Розуміння студентами жестів

впливає з отриманих графіків, немає особливої відмінності в розумінні жестів, які можуть зустрітися в повсякденному житті чи на роботі. Графіки № 1, № 2, № 3, № 7 свідчать про те що рівень розуміння жестів майже однаково високий, тоді як щодо № 4 й № 6 рівень результату є середнім, а в графіках № 5, № 8 цей результат узагалі не є показовим для жодної з груп.

Зважаючи на те, що психологи знаходяться в більш тісному зв'язку з людиною, на відміну на від лікарів, результати, які були отримані за цією методикою, є показовими. Розуміння жестів лікарями й психологами знаходиться майже на однаковому середньому рівні, незважаючи на те, що психологи більш тісно пов'язані з невербальними та вербальними комунікаціями, ніж лікарі. Рівень готовності використовувати набуті знання у спілкуванні та розуміння є низьким для першої та на середньому рівні – у другій групі.

Сучасна молодь має велику кількість технологій, які полегшують їй способи спілкування. Як можна бачити за другою методикою, рівень розуміння й інтерпретацій невербального спілкування в підлітків знаходиться на досить високому рівні розуміння, вони розуміють, як людина намагається показати свої переживання за допомогою жестів, емоцій, які вони в цей час переживають. Завдяки тому, що більшість підлітків показала саме високий рівень розуміння жестів, можна зробити висновок, що незалежно від професій, статі чи віку рівень розуміння жестів – це більш індивідуальна й особистісна характеристика, яку в людині можна виробити завдяки спостереженню та читанню різної літератури.

Висновки. У ході дослідження було виявлено, що студенти незалежно від спеціалізації чи вікової різниці знаходяться на однаковому рівні як у професійній діяльності, так і в повсякденності. Хочеться звернути увагу на те, що психологи краще розуміють прояви невербального спілкування завдяки тому, що вони вивчають предмети, котрі пов'язані з комунікацією. Таким чином, здатність до розуміння проявів емоцій через невербальне спілкування залежить від професій, а не тільки від індивідуальних рис характеру людини, які вона повинна в собі розвивати незалежно від професії, адже 75% почуттів, хвилювань, ставлення людина сприймає саме через невербальне спілкування. Можна вважати, що людина повинна покращувати навички розуміння проявів невербального спілкування для кращої соціалізації та поліпшення свого образу в очах іншої людини. Мова рухів тіла – найправдивіша, адже наші жести йдуть від підсвідомості, і тому мимоволі видають і наші справжні наміри, і настрій.

Література:

1. Общая психология. / Отв. ред. В.В. Петухов, ред.-сост.: Ю.Б. Дормашев, С.А. Капустин. 2-е изд., испр. и доп. М.: УМК «Психология». 2002.
2. Психологический словарь. – «Педагогика» / Отв. ред. В.П. Зинченко, ред.-сост. В.П. Зинченко, Б.Г. Мещерякова. 2-е изд., испр. и доп. М.: «Педагогика». 2000.
3. Зимачева Е.М. Способы вербальной презентации образа-Я и самоотношения субъекта. Киев, 2003. 140 с.
4. Лисина М.И. Проблемы онтогенеза общения. Москва. 2007. 144 с.

Фучеджи В. Д., Аванесова И. Н., Ключко А. А. Характеристика и особенности понимания невербального общения в повседневной жизни

В статье определена важность проблемы понимания невербального общения в повседневной жизни. Проанализированы характерные особенности общения, способ толкования, использование в процессе такого толкования различных методов понимания жестов и мимики лица (на примере текстов Ж. Месенжер и И. Бехталь). Выявлена и обоснована необходимость совместного использования методов невербального общения в процессе объяснения. На основе проведенного исследования автором предлагается выделить способ трактовки жестов, дается их определение, формируются основные характеристики понимания мимики.

Ключевые слова: общение, невербальное общение, вербальное общение.

Fuchedzhi V. D., Avanesova I. N., Kliuchko A. A. Characteristics and peculiarities of non-verbal communication understanding in everyday life

The article defines the importance of the problem of understanding non-verbal communication in everyday life. The characteristic features of communication, the method of interpretation, the use of various methods of understanding gestures and facial expressions in the process of such interpretation are analyzed (using the text of J. Mesenzher and I. Bechtal). The necessity of sharing the methods of non-verbal communication in the process of clarification is revealed and justified. On the basis of the study, the author proposes to identify a way of interpreting gestures, gives their definition, forms the main characteristics of an understanding of facial expressions.

Key words: communication, non-verbal communication, verbal communication.